

Centrs MARTA

Drosme rūpēties – vardarbības prevencija jauniešu vidē

Pētījuma ziņojums par jauniešu grupu metodes
ietekmi

Egita Pļaviņa
2020.11.01.

Satura rādītājs

Ievads	2
Jauniešu grupas	5
Grupu ietekmes novērtējuma metode	6
Analīze	7
Dzimumu līdztiesība un dzimumu normas	7
Pašpaļāvība un patstāvības vairošana	11
Aizskaroša uzvedība un vardarbība	12
Grupu nozīme tās dalībniekiem	17
Secinājumi	23
Atsauksmes	25
Pielikums Nr.1 Daļēji strukturētas intervijas vadlīnijas ar grupu dalībniekiem	27
Pielikums Nr.2 Daļēji strukturētas intervijas vadlīnijas ar grupu līderiem	30

Ievads

Trīs gadus ilga Oak Foundation finansēta biedrības “Centrs MARTA” finansēta projekta *Drosme rūpēties – vardarbības prevencija jauniešu vidē* ietvarā tika pilotētas un atbilstoši kultūrvidei adaptētas neformālās izglītības vidē piemērotas jauniešu jeb zēnu un meiteņu grupas. Viens no šī projekta mērķiem ir veicināt jauniešu veselīgu savstarpēju attiecību veidošanos, kurās valdītu savstarpēja cieņa un līdztiesība un kurās vardarbībai nebūtu vietas.

Pirmās zēnu un meiteņu grupas Centrs MARTA Latvijā organizēja Eiropas Savienības Reģionālās attīstības fonda Centrālās Baltijas jūras reģiona INTERREG IV A programmas 2007. – 2013.gada ietvaros sadarbībā ar Ālandu salu Miera institūtu. Minēto jauniešu grupu mērķis bija veicināt dzimumu līdztiesības aspektus, pievērst uzmanību stereotipos balstītai dzimumu lomu uztverei un vairot grupas dalībnieku pašpaļāvību un sevis apzinātāku lēmumu pieņemšanu ikdienā attiecībā uz savu rīcību un attieksmēm. Metode veidojusies Zviedrijā, bet pēc būtības ietver sevī daudzus atbalsta un diskusiju grupas principus grupas vadītāja veidotā drošā vidē.

Šāda veida iekļaušanās grupā kā drošā vidē ir vispār atzīta spēcīga, atbalstoša un efektīva metode. Tā kalpo indivīda sevis apzināšanai, personīgo pārdzīvojuma līdzsvarošanai, vārdu atrašanai, lai paustu un apzinātu savas emocijas un reakcijas. Grupas veido spoguļa efektu, kur drošā vidē rodas iespēja ieraudzītu citādus skatījumus par savu ikdienas uzvedību un attieksmēm un, kur rodas psihiskā telpa vispār par tām sākt reflektēt. Grupa rada līdz pārdzīvojuma kopīgu pieredzi, nodrošina pieņemšanas un piederības sajūtu. Tas ir jauns psihiskās pieredzes iegūšanas veids, kāds jauniešiem, iespējams nevienā citā vidē nav pieejams.

Pasaules Veselības organizācija aicina lūkoties uz jaunu cilvēku veselību kā visas sabiedrības atbildību. Vardarbība, ko var piedzīvot jaunieši dažādos kontekstos, tajā skaitā, savstarpēji skolās, ir daļa no jauniešu veselības jautājuma.

Savstarpējo attiecību pieredzi skolā nosaka daudzi faktori – pieredze jauniešu ģimenēs kopš bērnības, pieredzētās savstarpējās vecāku attiecības, kādas ir varas attiecības skolās starp skolniekiem un skolotājiem, skolas vadību, sabiedrībā kopumā valdošie priekšstati par to, kas ir un kas nav vardarbība, dzimumu līdztiesības aspekti un kopienā valdošie dzimumu stereotipi.

Pusaudžu veselības programmu kopējais trūkums visā PVO Eiropas reģionā ir tāds, ka tajās bieži pusaudži tiek skatīti kā viendabīga kopa. Pārāk bieži programmas

neņem vērā to, ka zēni un meitenes atšķiras pēc tā, kādi veselības apdraudējumi tos skar un kāda veida neaizsargātība ir pret apkārtējiem apstākļiem.

PVO Eiropas bērnu un jauniešu attīstības un veselības stratēģijas darbības rīku rokasgrāmatā kā viena no ieteiktām aktivitātēm ir norādīta mobinga (ang. *bullying*) un vardarbīgas uzvedības prevencija jauniešu vidē, izmantojot starpdisciplināru pieeju. Kā starpdisciplinārs risinājums tiek piedāvāts popularizēt skolās un kopienās preventīvas programmas mobinga un vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Zēnu un meiteņu grupas ir viens no šādiem starpdisciplināriem risinājumiem.

Ar dzimumu saistīta vardarbība jāsaprot kā vardarbība, kas tiek veikta tādu dzimuma normu dēļ, kuras veicina uzvedību, ko uzskata par vīrišķīgu, piemēram, agresija un spēks, un ir radījusi nevienlīdzību, kad sievietes tiek uzskatītas par pakārtotām sieviešu dzimuma dēļ. Lielāko daļu ar dzimumu saistītas vardarbības ir izdarījuši vīrieši pret sievietēm un meitenēm, tomēr jāatzīmē, ka pusaudži (jo īpaši jauni pusaudži) ir vairāk pakļauti ar dzimumu saistītas vardarbības riskam nekā viņu pieaugušie līdzbiedri. Ar dzimumu saistīta vardarbība cita starpā var ietvert vardarbību ģimenē, fizisku vardarbību, seksuālu vardarbību, vardarbību grūtniecības laikā, psiholoģisku vardarbību, kaitīgas tradicionālas prakses, piespiedu prostitūciju un cilvēktirdzniecību (Watts & Zimmerman, 2002).

Atšķirībā no pirmajām Centrs MARTA Latvijā organizētajām jauniešu grupām, kuras bija vērstas tieši uz dzimumu līdztiesības un dzimtes normu apzināšanas jautājumiem, šīs grupas jau ir vērstas uz vispārēju vardarbības mazināšanu jeb prevenciju jauniešu vidū. Un dzimumu līdztiesības aspekts ir viens no, citu starpā. PVO rekomendē, ka efektīva vardarbības prevencija ir iespējama, ja to aplūko dzimumjūtīgi tādā nozīmē, ka jaunietes un jaunieši aizskaršanu, vardarbīgu attieksmi un vardarbību var piedzīvot dažādi, kas izriet no sabiedrībā valdošās dzimtes normu radītas uztveres (WHO, 2011). Arī šī projekta ietvaros veiktais kvantitatīvas pētījums par seksuāli aizskarošas uzvedības izplatību Latvijas skolās 13 līdz 16 gadus vecu jauniešu vidē, to apliecina (Pļaviņa, 2020).

Latvija piedalījās kā viena no piecām Eiropas valstīm 2015.gada pētījumā, kuru vadīja Beketas universitātes pētnieki. Minētajā pētījumā izpratne par seksuālo iebiedēšanu attiecas uz nevēlamu seksuālo uzvedību, iebiedēšanu vai uzmākšanos personas faktiskās/uztvertās seksuālās pieredzes, interešu vai orientācijas dēļ vai ar dzimumu saistītā izskata, identitātes vai prakses dēļ. Seksuālā uzmākšanās bieži notiek tiešsaistē, izmantojot viedtālrunus, tūlītējo ziņojumapmaiņu un sociālos tīklus. Tā ir

pieaugoša problēma jauniešu vidū, un tā var nopietni ietekmēt pusaudzi, kas tiek terorizēts, tostarp samazināt pašcieņu, raisīt trauksmi un depresiju, un dažreiz pašnāvniecisku uzvedību (Milnes et al., 2015).

Pasaules Veselības Organizācijas 2019.gadā sanāsmē Melnkalnē konsultējoties par PVO izstrādātajām vadlīnijām veselības sektora rīcībai attiecībā uz sliktu apiešanos ar bērniem dienviņaudstrumu Eiropā, uzsver, ka drošu un mīlošu attiecību trūkums bērnībā negatīvi ietekmē neiroloģiskās attīstības izmaiņas. Tas savukārt negatīvi ietekmē emocionālo, kognitīvo un uzvedības attīstību bērnos. PVO Eiropas reģionā sliktas izturēšanās izplatība attiecībā pret bērniem svārstās no 9,6% seksuālā vardarbībā līdz 22,9% fiziskā un 29,1% emocionālā vardarbībā. (WHO, 2019). Negatīvas bērnības pieredzes ir saistītas ar pastiprinātu tieksmi uz vardarbību vēlāk dzīvē, un ar veselībai kaitējošiem uzvedības modeļiem, kā piemēram, alkohola un narkotiku pārmērīga lietošana, fizisku aktivitāšu trūkums, depresiju un paškaitējumu. Sadaļā par situāciju Latvijā tiek norādīts, ka diemžēl Latvijā nepastāv apmācību programmas speciālistiem par bērnu aizstāvību, lai gan būtu pieejama Eiropas Savienības finansētā Attīstības un nodarbinātības programma, kura ietver sevī arī izglītību vardarbības atpazīšanai un prevencijai (WHO, 2019).

Ņemot vērā, ka Veselības ministrijas Publiskās veselības nodaļa atzīst šādas esošas nepilnības, ir saprotami, ka starpdisciplinārā vardarbības prevencijā pusaudžu un jauniešu vidē faktiski darbojas tikai nevalstiskās organizācijas, kā arī to, ka dzimtes normu aspektu ņemšana vērā preventīvā darbā visas Latvijas līmenī ir vēl tikai nākotnes jautājums.

Latvijas Sistēmisko un ģimenes psihoterapeitu asociācija jauniešu dalību dažāda veida grupās, kuru vadības principu pamatā ir atbalsta grupas principi, vērtē kā atbalstāmu un efektīvu pieeju aizskarošas attieksmes un vardarbības mazināšanai un prevencijai Latvijā. Labklājības ministrijas Valsts Bērnu Tiesību aizsardzības institūts pirmo reizi Latvijas vēsturē ir 2020.gadā izsludinājis iepirkumu pilotprojektam – darbs grupās šķirtu vecāku jauniešiem.

Centrs MARTA ir viens no pionieriem Latvijā dažādu preventīvu aktivitāšu veidošanā, ieviešanā un popularizēšanā gan kopienas, gan valsts politikas veidotāju līmenī.

Šī pētījuma mērķis ir novērtēt vai Centra MARTA jauniešu grupas ir efektīvas un līdz ar to atbalstāms starpdisciplinārs preventīva darba veids aizskarošas attieksmes

un vardarbības, tai skaitā seksuāli aizskarošas attieksmes un vardarbības mazināšanā jauniešu vidē Latvijā, ņemot vērā arī dzimtes perspektīvu.

Jauniešu grupas

Jauniešu grupas Latvijā vada Centra MARTA apmācīti grupu vadītāji, kuri lielākoties ir bijuši iepriekš iesaistīti vai ieinteresēti neformālās izglītības laukā. Galvenās tēmas, ko skar grupu nodarbības, ir sekojošas:

1. Kas un kādi mēs esam? Kas un kāds es esmu?
2. Dzimte un Dzimums, kāpēc man tas ir svarīgi?
3. Manas uzvedības un emocijas. Draudzība, īstas draudzības pamatvērtības.
4. Pubertāte, seksualitāte un intīmas attiecības.
5. Lēmumi un kontracepcija..
6. Atkarību izraisošo vielu ietekme uz manu ķermeni.
7. Kā teikt NĒ, bet PALIKT STILĪGAM.

Pētījuma ietvaros grupas notiek reizi nedēļā, līdz pat pusgadam, katra nodarbība plānota aptuveni 2 h garumā. Bet grupu ilgums nav metodoloģiski ierobežots. Ja konkrēti apstākļi atļauj, grupas var turpināties līdz pat diviem gadiem un ilgāk. Minimālais grupu nodarbību skaits ir 10 nodarbības.

Grupu virsuzdevums ir veidot tādas attiecības jauniešu starpā grupās, kuras var saukt par cieņpilnām, kur ir vieta dažādiem viedokļiem, emocijām un pieredzēm, kur ikviens dalībnieks saņems grupas vadītāja sapratni un atbalstu. Veidojot grupā noteikumus, par kuriem visi vienojas un palīdz viens otram ievērot, grupu dalībnieki mācās apzināties savas tiesības un citu tiesības, savas robežas un citu robežas, un gala beigās savas vajadzības un citu vajadzības.

Ja grupā izdodas sasniegt šādu drošības un uzticēšanās stāvokli, tad pārrunājot iezīmētās tēmas, vai izspēlējot jebkādas lomu spēles, situācijas un aktivitātes, grupu dalībnieki ir **atvērti** uztvert jaunas pieredzes, idejas, sajūst sevi skartajās tēmās un iespējams, sajūst un ieraudzīt arī citus šajās tēmās. Pretējā gadījumā tēmu apspriešana paliek virspusēja tādā nozīmē, ka jaunieši negūst jaunu psiholoģiski transformējošu pieredzi, bet gan tikai informatīvu vai arī veiksmīgas kārtējās sociālās lomas izspēles pieredzi, kas arī ir vērtīga un laba, bet ne šo grupu mērķis.

Grupu ietekmes novērtējuma metode

Pētījuma laikā pētniece ir nointervējusi 4 jauniešu grupu līderes, kā sistēmiskā un ģimenes terapeite izmantojot 2.kibernētikas pieeju, kad sistēma vēro sistēmu. Es kā pētniece vēroju, kā grupas līderes redz grupās notiekošo un pašas/i sevi šajā sistēmā kā līderes. Tāpat pētniece ir veikusi individuālās padziļinātas strukturētās intervijas ar 3 grupu dalībniecēm, visas 15 gadus vecas, kā arī grupas sarunu ar vienu zēnu grupu – arī 15 gadus veci zēni. Savukārt pašas grupu līderes ir veikušas grupu intervijas divās meiteņu grupās, kā arī 4 individuālas intervijas. Intervijas tika veiktas grupām uzsākot darbu, un pēc grupu beigām vai pēdējā grupas nodarbībā. Intervijas ar grupu līderēm tika veiktas pusgadu pēc grupu norises beigām, ļaujot grupu līderiem tādā veidā palūkoties uz grupās piedzīvoto un novēroto jau attālināti.

Šāda dažādība intervijās ļauj vienus un tos pašus jautājumus aplūkot no dažādu sistēmu skatījumiem – kā grupu dalībnieki runā ar savu grupas līderi, kurai, iespējams, jau uzticas, bet kā ar svešu pētnieci. Kā jaunieši runā par tēmām individuāli, bet kā grupās. Kopumā kļūst pieejama daudzdimensionāla jeb daudzu perspektīvu informācija. Tas var ļaut pietuvoties atbildēm, kuras ar kvantitatīvu pašnovērtēšanas anketu neiegūt – vai grupās gūtās pieredzes rezultātā jaunietis/e ir guvusi arī kādu jaunu iekšējo pieredzi, vai ir ieguvusi/is kādā jautājumā jaunus vārdus kā par to runāt, vai ir izmēģinātas “jaunas brilles” uz acīm, pat, ja tās tūlīt ir noņemtas, kā pirmā brīdī neērtas. Nodarbību cikls ir metaforiski salīdzināms, kā izmēģinātas jaunas brilles, nevis iegūta jauna redze.

Bet tieši tik daudz sasniegt ir šo grupu virsuzdevums – ļaut ieraudzīt un sajūst, ka ir arī citas izvēles kā dzīvot, redzēt, reaģēt. Ko nozīmē citas izvēles? Tādas, kas nav jaunieša līdzšinējās dzīves pieredzes, konteksta un vides noteiktas, jeb kā Virdžīnijas Satīra teiktu, izdzīvošanas stratēģijas, bet tādas, kas ir paša apzinātas un izvēlētas. Pusaudžu un jauniešu vecumposms ir intensīvs savas identitātes meklējumu laiks. Tieši šajā vecumposmā ir īpaši svarīgi piedzīvot pieņemamu vidi (un grupa tāda ir plānota), kurā ir iespēja uz brīdi apstāties un paspoguļoties citu grupas dalībnieku redzējumos vai uzdot sev jautājumus – ko es, kā es, kāpēc es, un kāpēc ne citādāk.

Lai novērtētu jauniešu grupu metodes ietekmi, tika analizētas transkribētas intervijas ar grupu dalībniekiem un grupu līderiem. Analīze ne vienmēr atspoguļota divās daļās (atsevišķi par pirmo un otro interviju kārtu). Galvenā uzmanība tiek pievērsta tam, lai ziņojumā iekļautu tās interviju daļas, kurās atspoguļotas pārmaiņas, kas no sistēmiskās un ģimenes psihoterapijas skatu punkta veicina vardarbīgas

uzvedības un vardarbīgas, iebiedējošas, aizskarošas, pazemojošas attieksmes pret citiem vienaudžiem potenciālu mazināšanos nākotnē vai kas, liecina, ka jaunieši varētu drošāk rūpēties par savām patiesajām vajadzībām, interesēm un apzināties savas tiesības, veicinātu pašpaļāvību un pašcieņu, neatkarīgi no jauniešu vidē vai sabiedrībā valdošajiem ierobežojošiem stereotipiem vai aizspriedumiem. Tas darīts, salīdzinot pirmo un otro interviju kārtu ar dalībniekiem. Arī grupu līderu intervijas ir būtiska ietekmes novērtējuma daļa.

Interviju laikā ievāktā personīgā informācija – vārds, vecums, vieta, skola - bija pieejami interviju veicējiem, pētniecei un projekta vadītājam. Veicot interviju analīzi, vārdu un vietu nosaukumi tika mainīti. Pēc analīzes pabeigšanas, interviju transkripti tika dzēsti no visiem datu nesējiem, tāpat arī drukātie interviju transkripti tika sasmalcināti

Analīze

Dzimumu līdztiesība un dzimtes normas

Kopumā intervijas liecina, ka jaunieši pamana un redz atšķirības starp zēniem un meitenēm, vīrišķību un sievišķību. Jaunieši pauž uzskatus, ka ģimenes, skolas un sabiedrības gaidas saistībā ar dzimumos balstītām stereotipiskām normām ierobežo gan jauniešu izpausmi, gan brīvību izvēlēties, piemēram, profesijas, gan, piemēram, skolotāju uztveri par jauniešu sniegumu skolā. Vienlaikus intervētie jaunieši daudzkārt arī norāda uz vēlmi pēc no dzimumu stereotipiem brīvākas un līdztiesīgākas sabiedrības. Tālāk ir lasāmi daži interviju fragmenti kā ilustratīvi piemēri, interviju analīzē secinātajam.

15 gadus veca Anna no mazpilsētas uz jautājumiem, kas ir sievišķīga uzvedība un kas vīrišķīga, sākotnēji atbild:

Manuprāt, tas ir kad vīrietis aizstāv sievieti un neuzvedas kā meitene, un neraud par katru sīkumu. Pastāv tas uzskats, ka vīriešiem nevajadzētu raudāt, bet es domāju, ka katram jau vajadzētu izvēlēties.

Bet tad turpina, ka:

Patiesībā jā, jo no puisiem sagaida to, ka viņi būs spēcīgi, stipri emocionāli un arī fiziski. No meitenēm sagaida, ka viņas būs meitenīgas, sievišķīgas, ieturētas un nebūs piedauzīgas.

15 gadus veca Katrīna:

I. (Intervētājs) Labi, tad varbūt kāda ir sievišķīga izturēšanās?

K. Par sevi rūpējas, par ģimeni un uzskatiem un tā.

I. *Un kāda varētu būt vīrišķīga izturēšanās?*
 K. *Nu var teikt tas pats. Man liekas vienādi pienākumi, bet nu protams, vīrišķīgs ir savādāk, tas tā ka pienākumi ir jāuztver līdzīgi.*
 I. *Vai, tavuprāt, meitenes un zēni ir atšķirīgi, un kādā veidā?*
 K. *Nu jā, piemēram, fiziski, protams, ir atšķirīgi, pēc rakstura un tā.*
 I. *Ko cilvēki tavā apkārtnē sagaida no pusaudžiem?*
 K. *Sagaida, lai tu uzvedies kā pieaugušais, bet bērns vienlaicīgi. Mācības ir svarīgākas.*
 I. *Vai, tavuprāt, pusaudžu meiteni un pusaudžu puisi vērtē atšķirīgi?*
 K. *Jā.*
 I. *Kāpēc?*
 K. *Man liekas pret meitenēm izturas mazliet stingrāk.*
 I. *Bet kāpēc izturas stingrāk?*
 K. *Es nezinu. Vienkārši liek mazliet pareizākām būt.*
 I. *Kā ir ar puisiem?*
 K. *Man liekas, ka viņiem ļauj būt, nu nevis brīvākiem, protams ir tādas pašas, piemēram, par mācībām gaida tā kā līdzīgi kā iemāca.*

14 gadi, Liene no mazpilsētas grupu sākumā diezgan strikti noliedz ierobežojumus saistībā ar dzimtes normām:

I. *Kas, tavuprāt, ir sievišķīga izturēšanās?*
 L. *Es īsti neticu tam, ka ir tādi tā kā likumi būt sievietei. Nu ir tie loģiskie, ka tev jānēsā bērni un tas viss, bet tu vari būt kas tu gribi būt, tagad tas ir ļoti populāri. Es ticu tam.*
 I. *Ka nav tādas īpašas atšķirības starp vīrieti un sievieti.*
 L. *Jā.*

Bet tūlīt arī reflektē par sabiedrības atšķirīgajām gaidām:

I. *Vai ir kaut kāda atšķirīga izpausme pret meitenēm un puisiem ko sagaida no viņiem?*
 L. *Protams. Meitenēm jāvalkā kleitas, ļoti labi jāuzvedas. Puisiem jābūt stipriem, kā jūs jau tur runājāt, ka nedrīkst raudāt.*
 I. *Vai tev tavs ārējais izskats ir svarīgs un kā tu par to rūpējies?*
 L. *Nu ir svarīgi. Tāpēc, ka ja apkārt nebūtu cilvēki, es staigātu 'trenuškās' un tādā krekliņā, bet tagad skolā ir tā, ka visi uz tevi skatās un ja nav kaut kas tā kārtībā, vai arī kaut kas kādam nepatīk, tad viņi tevi pazemina.*
 I. *Vai tā draudzība atšķiras kaut kā citādāk, starp puisi un meiteni?*
 L. *Jā. Mēs par daudzām tēmām nerunājam.*
 I. *Nu, piemēram, par ko tu nevari runāt ar puisi?*
 L. *Tu nevari runāt par to, kur ir baigi daudz stereotipi, nevar stāstīt, ka es, piemēram, vakar raudāju, jo nu tās ir „tipiskas meitenes”, tā nevar.*

Pusgadu vēlāk, Liene ir ieguvusi jaunus vārdus, valodu, kā runāt par dzimumu atšķirībām, kā arī runā par to daudz izvērstāk un detalizētāk, pamanot, kuri tieši cilvēki izturas un kā, vai kādus vēstījumus pauž, piemēram, 'ome', 'skolotāji'.

I. *Ok savādāks jautājums. Vai ir kāda atšķirība būt zēnam un meitenei?*

L. Ja godīgi, es šim neticu visam, ka tas baigi kaut kā atšķiras un kad ir kādi stereotipi.

I. Nu tā tad tu saki ka nav atšķirība. Tā arī saki.

L. Jā.

I. Nav atšķirība. Ko nozīmē sievišķīga izturēšanās. Kā tev liekas?

L. Tas uzreiz takā asociējas ar ... Es saformulēšu.

...

L. Jā. Kad uzstūm tos visus stereotipus, bet tas ir tad, kad tu pasaki 'sievišķīgi', tad uzreiz tas viss atnāk. Piemēram - uzreiz rūpēties par bērniem. Var taisīt ēst, vai arī kopt sevi un rūpēties...

I. Ko nozīmē izturēties vīrišķīgi?

L. Kā vecim.

I. Kā tas ir kā vecim?

L. Ja kaut kādu palīdzību vajag tad... Zini, kā vīrišķīga roka.

I. Nu kas tas ir?

L. Saimniecībā palīdzēt tā, kaut ko salabot, tāpēc ka viņi ir gudrāki un zina visas tās lietas.

I. Tā intonācija, ko tad viņi saka. Tev mainījās intonācija, sakot gudrāki zina visas tās lietas, kas tā par intonāciju.

L. Tāpēc, ka mana ome tā visu laiku saka.

I. Ko tu par to domā, vai tu tam piekrīti vai nepiekrīti?

L. Nē. Es viņai visu laiku skaidroju, ka tas tā nav .. Tas arī baigi garais stāsts, nu jā es tam nepiekrītu.

I. Nu pasaki trīs teikumus no garā stāsta.

L. ..piemēram ir meitene, viņa ir gudra, viņai ir **ļoti labas** atzīmes un tā, bet, ja ir zēns viņam ir **kaut kad labas atzīmes** uzreiz, viņam ir tā - tu esi gudrs. Un tad meitene ir tāda, ā nu jā, tad tev ir jābūt gudrai.

I. Respektīvi, tu saki, ka no apkārtējiem gan ir atšķirīgs viedoklis. Atšķirīga attieksme pret zēniem un meitenēm pareizi saprotu?

L. Jā.

I. Ja zēns dabū dažas labas atzīmes, Viņš ir gudrs. Meitene tiek tā kā noniecināta? Vai kas?

L. Tāpēc, ka tas vairs nav tik īpašs, jo tiešām diezgan daudz meitenes, lielākā daļa, var teikt, ir tā, ka viņām ir labas atzīmes, un tas jau ir tāpēc, ka viņas cenšas. Un puīši.... nu es neteiktu ka viņi ar necenšas...

I. Bet tad, kad viņi kaut ko sasniedz, tad to īpaši atzīmē?

L. Jā jā.

I. Mhm. Vai, tavuprāt, meitenēm ir svarīgi izturēties sievišķīgi?

L. Nē

I. Jo?

L. Jo, tu vari darīt pats kā gribi, ja tev patīk tas puiciskais, dari!

I. Kas ir puiciskais?

L. Uzreiz, ja mēs sadalām to visu divās daļās, kā puiciskais, meitenīgais. Meitenīgais ir tā kā rozā kleitas un tā un tad ir puīša 'baggy clothes' un tā viss.

.....

L. Un tas pilnīgi nav svarīgi, ko tu velc vai kas tāds.

....

L. Un tur jau uzreiz ir, var teikt, ir tās profesijas, un es citreiz sēžu kabinetā pie mammas, viņa uzņem visus, un, tā kā puisiem ir diezgan kauns par pavāru.

I. Iet uz pavāriem.

L. Jā.

.....

L. Mums šeit ir tā, ka esam maz.. un uzreiz ir draugu pulciņi un viņi ir tādi... Ja puisi izvēlas kaut ko tādu, piemēram, pa pavāru iet uzreiz, man liekas, ka izsmies.

....

I. Ir svarīgi izturēties vīrišķīgi dēļ apkārtējo spiediena.

L. Jā, tieši ko es gribēju teikt.

....

I. Ok. Tavuprāt ir labāk būt meitenei vai zēnam?

L. Zēnam.

I. Kāpēc?

L. Tāpēc, ka viņiem ir daudz priekšrocības tā dzīvē vispār. Pirmkārt viņiem ir lielāka alga.

I. Ok, kas vēl?

L. Tagad uzreiz nevaru iedomāties.

I. Kas būtu labāk, ja tu tagad būtu puisis?

L. Man nevajadzētu rūpēties par...

I. Izskatu?

L. Jā, un tas vienkārši tā ir un arī vēl man liekas, manī vairāk klausītos cilvēki.

I. Tevī vairāk klausītos?

L. Jā, mums klasē ir tā, kad ir kaut kādas prezentācijas, uzreiz vairāk puisi klausās skolotājs, viņam arī ar puisiem citādāka attieksme. Man ļoti neiet krievu valoda, un ir tā, ka ir trīs puisi manā klasē, kuriem arī neiet krievu valoda, bet viņi tiek cauri, viņi pasaka kaut kādu jociņu.. es kaut ko tā pasaku un viņa (skolotāja) ļoti, ļoti dusmojās uz mani.

Pusgada laikā Liene sākusi analizēt pietuvināti nevis vispārīgās kategorijās, kādu ietekmi viņas tuvākajā apkārtnē esošie konkrēti priekšstati par dzimumu lomām atstāj viņas dzīvē. Grupā Liene apguvusi spēju reflektēt (novērot sevi un citus) un analizēt likumsakarības sev apkārt.

Kāds grupās piedalījies jauniešs, savukārt pauda uzskatu, ka labāk ir būt meitenei, jo meitenēm esot lielākas dažādības iespējas – kādām dzīvē būt un ko darīt – būt, piemēram, mājsaimniecēm, vai karjeristēm vai izvēlēties radošu pašizpaušme ceļu, kamēr no vīriešiem sagaida, galvenokārt, spēju būt finansiāli veiksmīgiem.

Faktiski katrā jauniešu individuālā vai grupas intervijā caurvijās līdzīgi stāsti, un atkārtotajās intervijās bija vērojams jauniešu padziļinātāks un izvērstāks stāsts par

šiem jautājumiem. Jaunieši bija atraduši veidu kā par to runāt, verbalizējuši savās dzīvēs un apkārtņē pieredzēto.

Pašpalāvēba un patstāvēbas vairošana

Šeit ir apkopoti piemēri par tādiem jauniešu motīviem, kuru esamība pati par sevi jau paskaidro šādu grupu nepieciešamību. Drošā un pieņemošā vidē, kopā ar vienaudžiem pārrunājot vai 'padzīvojoties' turpmāk minēto piemēru tēmās, ik viens grupas dalībnieks saņem atbalstu pozitīvas identitātes veidošanā, kas ir pašpalāvēbas pamatā. Jauniešu grupas efektu nodrošina brīvprātīgas dalības princips, kas nodrošina, ka jaunieši ir zināms resurss un atvērtība jaunai pieredzei.

Jauniešu grupās var nonākt arī tādi jaunieši, kuri piedzīvojuši kādus traumatiskus dzīves notikumus un pieredzes. Tādā gadījumā dalība grupā var pamudināt jaunieši vērsties pēc papildus individuālas palīdzības. Interviju laikā tika atklāti vismaz divi šādi gadījumi. Grupu līderu iedrošinātas, jaunieši vērsās pēc papildus atbalsta. Spēja lūgt atbalstu ir daļa no patstāvēbas jeb spējas rūpēties par sevi.

Jaunieši ar izteikti deviantu uzvedību vai augstu nesekmību skolā pārsvarā šādās grupās nevēlēsies piedalīties, jo konkrētajā dzīves posmā viņiem vispirms ir vajadzīgs atbalsts atkal iekļauties adaptīvā sociālā dzīvē.

15 gadus veca Katrīna no mazpilsētas izvēlējās apmeklēt grupu, jo:

Es dzirdēju, ka tur runā vairāk par svarīgākām lietām, tā ka par vardarbību un man interesēja, un man liekas neviens par to tā īsti nerunā, un stingri izsaka par to.

Savukārt 14 gadus veca Baiba to izvēlējās, jo:

B. Tāpēc ka mums nebija, ko darīt.

I. Intereses pēc. Viss kaut kas te ir?

B. Nē, nu mēs gribējām atnākt, apskatīties kā tas ir.. nu aizgāju.

I. Ko tu sagaidīji no grupas? Tu biji izlasījusi afišu, kādas bija tavas fantāzijas, kas te vispār būs?

B. Man pilnībā nekas nebija tā, kā es biju.

I. Tu vienkārši ziņkārīgi nāci. Kas tas tāds.

B. Jā. Bet man visi stāstīja, kas padzirdējuši, ka tur baigi smagās tēmas.

Un 14 gadus veca Liene stāsta tā:

Vienmēr, kad es, piemēram, runāju kaut kādā radu saietā, tad vienmēr visi saka: „Ā jā, jūs pusaudži pīpējat pie katra stūra.”. Reāli, pašas labākās domas par pusaudžiem šajā laikā, ko tas varētu nozīmēt. Nu nav baigi labi.

Tāpat viņa citā intervijas fragmentā pauž:

I. Vai romantiskas attiecības tev ir svarīgas, un kāpēc?

L. Nu pagaidām nav. Man tagad ir mācības svarīgākas, pabeigt skolu.

I. Kas tavuprāt ir mīlēšanās?

L. Man nav par to domu, nav tā gadījies vēl, bet mēs par šo ar Danu runājām. Tā ka par nevainības zaudēšanu. Visi saka, ka baigi īpaši, bet mums ir tā ka, labi, tiksim šim pāri.

15 gadus veca Līga, sarunā par draugiem, atklāj, ka ne visu var paust, kas ģimenē notiek. Viena no veselīgas ģimenes pazīmēm ir atvērtība pasaulei un noslēpumu neesamība. Pats fakts, ka tuvai draudzenei Līga nestāstītu kādas lietas no savas dzīves vecāku ģimenē, liek priecāties, ka Līga piedalījies grupu darbā un iepazinusi dzīves un situāciju dažādību.

I. Kas, tavuprāt, ir labs draugs?

L. Kam tu vari uzticēties, piemēram, dažas lietas tu ar ģimeni nevari izrunāt. Tu, protams, vari runāt tā, ka sapratīs, ko tu gribi stāstīt, bet dažreiz tu labāk jūties stāstīt līdzīgā vecumā ar tevi, jo tas ir vieglāk, piemēram, izpaust savas domas, jo viņi vairāk sapratīs, un tu vari uzticēt savas domas.

...

L. Mana labākā draudzene.

I. Kas ir tas, ko tu šim cilvēkam nestāsti?

L. Dažreiz ģimenes lietas. Tās tā ka labāk turēt pie sevis, jo tās labāk neizpaust.

Aizskaroša uzvedība un vardarbība

Tālāk ir izvēlēti interviju fragmenti, kuri atspoguļo grupu dalībnieku redzējumu un pieredzi par savstarpēji aizskarošu attieksmi un uzvedību, kā arī vardarbību. Visi intervētie grupu dalībnieki ir novērojuši vardarbību un piedzīvojuši vienaudžu aizskarošu uzvedību pret sevi. Puse intervēto runā arī par skolotāju aizskarošu attieksmi pret skolniekiem skolās. Sadaļā par dzimumu stereotipiem, jaunieši arī stāstīja pieredzi par skolotāju atšķirīgu attieksmi pret zēniem un meitenēm. Tas ir saprotami, jo skolotāji ir sabiedrības daļa un nevar būt sabiedrības kopējā konteksta neietekmēta. Vienlaikus skolā jaunieši pavada lielāko sava laika daļu vecumā līdz 18 gadiem, tāpēc izglītojošs darbs ar skolotājiem par šiem jautājumiem arī ir uzskatāms par būtiski vardarbības prevencijas daļu.

Vienlaikus skolu struktūra sevī implicēti ietver iepriekš noteiktas varas struktūras un mērķus, ar pamata fokusu uz akadēmiski labu skolnieka sniegumu un vērtējumu. Ieviešot kompetenču izglītību Latvijā, fokuss varētu palēnām vērsties uz skolēna vajadzībām, grūtībām un talantiem, bet šādu reformu gaita visas sabiedrības apziņas līmenī prasa gadus. Lielākoties ārpus skolu uzmanības lauka paliek jauniešu socializācijas jautājumi. Skolās notiek ļoti daudz visāda veida pasākumi, kuri nodrošina socializāciju, bet ‘grupas par dzīvi kā tādu’ nav. Un tas ir normāli. Viena struktūra nevar veikt visus uzdevumus. Tāpēc pastāv neformālā izglītība, kura pilda savu noteiktu funkciju sabiedrībā.

15 gadus veca Dana grupu darba sākumā:

- I. Vai tavā skolā pastāv vardarbība? Vai tu esi to redzējusi?*
D. Verbālā vardarbība, varbūt. Fiziskā es šaubos.
I. Un kā tas izpaužas, tā verbālā vardarbība? Starp ko?
D. Tas varbūt ar jebko, ja, piemēram, nepareizi izlasa vārdu, tad uzreiz apsmej, vai, piemēram, kaut kāds izskats, ir uzvilcis kaut ko citādāku nekā ikdienā.
I. Vai tu zini, kas ir psiholoģiskais terors?
D. Varbūt.
I. Un kas, tavuprāt, tas ir?
D. Es īsti nezinu, bet kaut kas tā, piemēram, trauma vai, piemēram, bērnudārzā kāds pagrūdis viņu ir, uzreiz bailes ir, ka tas atkārtosies.

Dana, 15 gadi, grupu darba beigās:

- I. Vai tu zini, kas ir psiholoģiskais terors?*
D. Es domāju tas ir, ka tu esi noslēgtā vidē, tev nav nekādas saskarsmes ar citiem un tevi vienkārši morāli, vārdiski terorizē, pazemo.
I. Kas tavuprāt ir seksuālā uzmākšanās un vai skolā tu esi kādreiz kaut ko tādu redzējusi?
D. Skolā nē, bet es zinu, ka tas ir notici ar citiem. Es domāju, ka uzmākšanās ir, ka tevi aiztiek, ka tevi uzrunā, vai tevi aprunā tādā seksuālā veidā, un tev tas nepatīk vai tu tam nepiekrīti un es domāju ka cilvēkiem jābūt drosmīgiem un tas kādam jāsaka ir.
I. Kas tev ir jādara, ja tev tavuprāt cilvēks seksuāli uzmācās?
D. Es tagad varu teikt, ka jāsaka kādam, policijai, vecākam, atbildīgajam, jārunā ar to cilvēku, kāds viņam bija motīvs. Ja tas notiktu ar mani, es droši vien kādu laiku paturētu to pie sevis līdz saņemtos drosmi to kādam pateikt.

Alberts no mazpilsētas, 14 gadi, grupu sākumā:

- I. Nākamā tēma ir vardarbība un uzmākšanās. Vai tu savā skolā esi manījies vardarbību.*
A. Nē.
I. Vai tu zini, kas ir psiholoģiskais terors?
A. Nē.
I. Kas tavuprāt ir psiholoģiskais terors?

- A. *Apsaukāšana, kaut kas tāds, es nezinu.*
 I. *Kas tavuprāt ir seksuālā uzmākšanās?*
 A. *Kad tu neko tādu negribi darīt, bet tev liek.*
 I. *Vai tu savā skolā kaut ko šādu esi novērojusi.*
 A. *Tikai jokojoties.*

Alberts, grupas beigās pusgadu vēlāk:

- I. *Ok. Par smago tēmu – vardarbība. Kas tavuprāt ir vardarbība?*
 A. *Darīt pāri cilvēkam. Pret viņu gribu it kā darīt kaut ko pret viņa gribu.*
 I. *Mhm, vai tu to esi redzējis savā skolā?*
 A. *Jā.*
 I. *Ko tad esi redzējis savā skolā?*
 A. *Kautiņu.*
 I. *Vai, tavuprāt, zēni un meitenes ir vienlīdz vardarbīgi?*
 A. *Ne-e.*
 I. *Kuri ir vardarbīgāki?*
 A. *Bet tā kā uzreiz kā savādāk, nu citādāk jau meitenes runājot vardarbīgākas, nekā zēni.*
 I. *Ar dūrēm, es citēju ko tu rādi.*
 A. *Jā.*
 I. *Ā, tad tādā ziņā zēni biežāk kausies, bet meitenes biežāk aprunās.*
 A. *Jā.*
 I. *Respektīvi, ja es teikšu, kas ir emocionāls terors vai vardarbība, tev būs ideja, kas tas ir?*
 A. *Mhm.*
 I. *Un kas tas ir?*
 A. *Emocionāls terors?*
 I. *Jā emocionāla vardarbība, emocionāls terors.*
 A. *Tas ir takā tev saka lietas kas tev liek justies slikti par sevi vai par.*
 I. *Jā, vai tu arī esi saskāries ar to savā vidē, vai tu esi redzējis kas notiek?*
 A. *Jā, ļoti bieži*
 I. *Un kas to vairāk dara, zēni vai meitenes, vai vienādi?*
 A. *Man liekas vienādi.*
 I. *Un visbiežāk kas ir tie veidi kā aizskar ar vārdiem? Par kādām tēmām, par ko tas ir?*
 A. *Nu vairāk par izskatu, un arī par finansiālo stāvokli ģimenē.*
 I. *Izsakās.*
 A. *Jā.*
 I. *Par izskatu, par finansiālo stāvokli, un par ko vēl?*
 A. *Man liekas ka tas ir viss. Vai arī kaut kas ļoti apkaunojošs, noteikti par to runā. Un izsmej arī tā.*
 I. *Citu klātbūtnē?*
 A. *Mhm.*
 I. *Kādas tēmas ir apkaunojošas tavā vecumā?*
 A. *Nav ne jausmas, kāds ar kādu nolaiž vai kaut ko tādu.*
 I. *Ko tas nozīmē ka kāds kādu nolaiž?*

A. *Ak dievs. Nu bučojās, vai sekss.*
I. *Aprunā par seksu?*
A. *Jā, citreiz.*
I. *Citreiz mhm, šī tēma vispār tev nav svarīga šobrīd. Bet tu redzi ka citi tur ņemas ar šito te?*
A. *Mhm*
I. *Vai kaut kādā veidā mēdz klases biedri viens otru apturēt tad, kad sākas šāda apsmiešana?*
A. *Es kādreiz mācījos vidusskolā, tagad eju ģimnāzijā, vidusskolā tur bija tādi daudzi cilvēki, kurus vienkārši apsmēja, viņiem īsti nebija draugi. Ģimnāzijā viss ir tā, kā pa bariņiem un visi aizstāv ko tu dari. Arī īsti tā apsaukšanās nav.*
I. *Mhm. Vidusskolā tas bija daudz izteiktāk?*
A. *Ļoti, jā.*
I. *Un tur apstādināja klases biedri viens otru vai nē?*
A. *nē.*
I. *Palika klusi vai smējās līdzī?*
A. *Jā.*
I. *Smējās līdzī. Vai nodarbība šajās grupās kaut kā mainīja savu redzējumu par šo, jeb īsti nē?*
A. *Diezgan, nu mēs par šo runājām. Bet man vienmēr ir tā bijis, ka es nevienu neapsmeju, un ja kaut kā pagadās, tad es mēģinu to apturēt.*

Ketija, 15 gadi:

I. *Kas tavuprāt ir seksuāla uzmākšanās?*
K. *Oi, amm. Feisbukā vienmēr tā ir, kaut kas raksta kaut ko tādu, tas ir briesmīgi.*
I. *Tā kā raksta personīgi, komentāros?*
K. *Ne-e. Sūta ziņas.*
I. *Tu esi saņēmusi tādas ziņas?*
K. *Jā, no kaut kādiem indiešiem.*
I. *Bet no tavējiem klases biedriem vai citiem jauniešiem?*
K. *Nē.*
I. *Vai tu esi klasē manījusi, ka kāds kādam seksuāli uzmācās?*
K. *Nē.*
I. *Vai tu esi manījusi ka ar seksuālām piezīmēm aizskar?*
K. *Jā, bet tas tā uz joku.*
I. *Tikai jokiem?*
K. *Jā.*
I. *Tie joki tev liekas bezvainīgi, jeb viņi ir aizskaroši?*
K. *Kā kuru reizi.*
I. *Kur atšķirība?*
K. *Kā to pasaka varbūt.*
I. *Intonācija?*
K. *Jā un arī kur to pasaka.*

Ilze, 15 gadi, grupu nodarbību sākumā:

In. Nākamā tēma ir vardarbība un uzmāksšanās. Vai tavā skolā pastāv vardarbība? Kādā veidā tā izpaužas?

I. Es domāju starp skolēniem un skolotājiem nav. Skolotājs paceļ savu balsi uz citiem, bet tas ir tikai reakcija tādi. Varbūt aiz skolas zēni sakaujas, vai starp meitenēm klačas vai baumas ir, bet tā īsti nē.

In. Vai puisi un meitenes ir vienlīdz vardarbīgi, vai kāds ir vardarbīgāks?

I. Es domāju abi var būt vardarbīgi, bet es domāju, ka zēni var būt vairāk fiziski vardarbīgi, jo viņi tomēr ir stiprais dzimums, bet meitenes var vairāk morāli manipulēt un atriebties.

Samanta, 15 gadi, pusgadu vēlāk, grupu nodarbību beigās:

Par tēmu – vardarbība. Kas, tavuprāt, vispār ir vardarbība?

S: Vardarbība.. neadekvāta uzvedība, manipulēšana, cita cilvēka privātuma pārkāpšana vai nu, kā lai saka, nu fiziskā uzbrukšana, arī kā es teicu manipulēšana un visādas nodomu spēles.

I: Vai tu esi kaut ko tādu novērojusi savā skolā?

S: Skolā, īsti nē, nu, kad es gāju vidusskolā, tad bija dažreiz kautiņi, tādu īsti, vardarbību nē. Varbūt ir bijuši tādi momenti, kā spekulēšana vai tāda neliela manipulēšana, bet tas īsti visai skolai tad nav zināms. Tas vairāk notiek starp tiem cilvēkiem, tas nav īsti novērojams.

I: Vai tu atpazīsti reizēm arī tādu savstarpēju emocionālu vardarbību? Vai šie vārdi tev kaut ko izsaka?

S: Nu tas vairāk bija mazākās klasēs man liekas. Mēs vairāk aizskārām citus ar vārdiem. Arī nu fiziski, bet emocionāli vairāk tas bija tad, tagad īsti nē.

I: Vai tu pamani kādus aizskarošus jokus, piezīmes, komentārus, pasmiešanos?

S: Nē. Nu ja kāds kaut ko pasaka, kādu joku par mani, tad es varu pasmieties par sevi, bet ir bijuši brīži, kur pat man ģimene varbūt izsaka kaut ko tādu, kas man liekas varētu būt aizskarošs citai cilvēku grupai un man tā neērti paliek un tā. Īsti nav patīkami.

I: Un skolā tu to pamani mazāk?

S: Jā, jo īsti skolā mēs vairāk uztraucamies par skolu, jo..

I: Kas tas ir par skolu?

S: Visa tā burzma skolā un tās mācības, skolotājas, tas mājasdarbs, kontroldarbs, grāmatas un pusdienas, un vairāk tā.

...

S: Nu, varbūt, ja izsaka piezīmes par to ķermeni, vai uzvedību, tad jā. Bet, ja varbūt dažreiz tas ir joks, ir dažreiz tas tonis tam jokam un tā arī atšķirībā kādi cilvēki ir apkārt, un tas joks var arī būt, ja starp kādiem diviem cilvēkiem tur liekas, bet varbūt ja ir vairāk sveši cilvēki, nu tādi, ne tik labi draugi apkārt, tas varbūt liksies tā dīvaini tā uzmācīgi.

I: Vai tu to kādreiz esi pamanījusi vidusskolā, piedzīvojusi, vai esi klāt bijusi, kad kāds to bija piedzīvojis? Varbūt agrāk jaunākās klasēs?

*S: Bija, nē nu ir tā, ka iet runas tur 'jā tai meitenei ir tādi pupi, tāda d*rsa, viņai tur runājām, ka redzējām, kā viņa runā ar to čali, bet viņa runāja ar to čali.' Un vairāk tā..*

I: Meitenes to savā starpā varētu runāt.

S: Nu vairāk meitenes, jā. Nē nu ir čaļi, ja viņi zina, ka tā meitene runāja tur ar to čaļi, vai ar viņa draugu, vai ar citu viņa draugu, tad jau viņiem loģiski būs tā cita uztvere, ka jā, viņa ir tāda vieglā.

I: Un vai šis tev liekas, ka viņa pati pelnījusi, ka par viņu tā runā, vai šajā tu saklausī kaut ko aizskarošu – viņa nav pelnījusi, ka par viņu tā runā?

S: Nē nu es vienkārši domāju tas, ka mēs nezinām, jo varbūt, varbūt jā, viņa bija kopā ar to čaļi, bet varbūt viņa tikai..

I: Runāja.

S: Runā, jā, viņi ir draugi, vai viņi bija ārā tur ar viņu, viņa draugiem citiem. Varbūt viņai vienkārši patīk vairāk ar to zēnu grupu izklaidēties.. nu iet ārā..

I: Pavadīt laiku.

S: Pavadīt laiku nekā tur vairāk ar meitenēm, nu un mēs vienkārši nezinām lielākoties, kas starp viņiem bija. Un es nedomāju, nu lielāko daļu gadījumos, ka viņa nav to pelnījusi, ka viņu tā aprunā - tur vieglā un tā.

Grupu nozīmē tās dalībniekiem

Visvairāk grupu nozīmi spēja novērot nevis paši grupu dalībnieki, bet tieši grupu līderi. Tomēr daži fragmenti ilustrācijai izvēlēti arī no intervijām ar grupu dalībniekiem.

Katrīna, 15 gadi:

I. Vai tavuprāt šādas grupas varētu notikt arī skolā?

K. Nē.

I. Kāpēc?

K. Tāpēc, ka, no sākuma mēs nesākām ar tādām tēmām, mēs sadraudzējamies un nolikām tādas norunas, ka mēs, ja par ko mēs runājam, ir tikai šiten. Lai neviens neko nesaka. Ja tas būtu skolā un skolotāju vadībā, tas nebūtu tas.

I. Kas ir tas ko negribētos, ka citi uzzina.

K. Man īsti nekas nebija tāds. Bet citi stāstīja par savu pieredzi

Liene, 14 gadi:

Baigi forši. Jā un arī mēs baigi smejamies par to ka mēs nākam ēst tikai tēju un cepumus. Un jā tā forši. No sākuma likās tādi nepazīstami cilvēki, par ko ta mēs te runāsim? Bet tagad ir tiešām labi draugi.

Līga, 15 gadi:

Bija grūtāki temati, kas vairāk ir par pašu cilvēku vai par viņa uzskatiem un tad arī ir jādomā.

Tālāk atspoguļoti grupu līderu vērojumi.

Seko intervija fragmenti ar divām grupu līderēm, kuras grupas vadīja kopā.

I. Kādas atšķirības jūs novērojāt no septembra līdz maijam?

LI. Viņas bija pieņemošākas. Tādas iecietīgākas viena pret otru, sāka nu tieši pieņemt otra viedokli, pieņemt, ka viņi tādi var būt. Ne tik kritiskas.

I. Sākumā visvairāk pārtrauca viena otru, tad atšķīrās viedokļi?

L1. Arī, jā. Iemācījās ieklausīties vēl otrā.

I. Pacietīgāk klausījās.

L1. Jā noteikti.

...

L2.. Viedokļus, tie ir dažādi. Un mēs jau L1 arī visu laiku teicām, ka katrs viedoklis ko jūs sakāt nav nepareizs un slikts, bet katrai viedoklis ir citādāks. Es arī pastāstīju, kāpēc man šķiet ka atšķiras. Katrs drīkst izteikt viedokli.

L1.. Tādas atvērtākas viņas kļuva. Sākumā, viņas tādas ļoti piesardzīgas bija. Varbūt ar L2. mazāk par, cik L2. ir jauna, bet man bija sajūta, ka daudzas no meitenēm mani uztver kā skolotāju. Bija jāpaiet kaut kādam laikam, kad viņas man jautā drošāk.

I. Kas ir tipiskais skolotājs, kā viņi uztvēra?

L1. Tipiskais skolotājs ir tāds, pie kura nevar jokot daudz, pie kura nevar lietot kaut kādu to jauniešu slangu, ka tev ir jābūt tādām kārtīgām.

I. Ok, tad viņas kļuva brīvākas.

L1. Jā, viņas tur ākstījās, smējās. Un pilnīgi tādas, tā grupa bija tāda dzīva, skaļa, jo sākumā, kad viņas visas kārtīgi sēdēja, tas izskatījās slimi.

I. Un tad viņas pēc tam sāka...

L1. Jā, tad viņas uztaisīja haosu, kas man likās ļoti labi.

I. Un tad viņas sēdēja beigās, kā?

L1. Nu viņas brīvas, bet tai pat laikā viņas ievēroja noteikumus.

..

L2. Jā, un tad es atcerējos arī to, ka viņas jau redzēja, kā tajā dienā, kurai klājas..

I. Sāka pamanīt.

L2. Jā nu sāka pamanīt, jo to ka, ienāk viena meitene iekšā grupā, un tā otra puse, kas tev ir, nekas, kas tev ir? Un tad viņas jau pamana, kad kādai sejas izteiksme, nav kā vienmēr, un tad arī pajautā.

L1. Tur bija stāsts, ka vienai no meitenēm bija slima mamma, un viņa tā īsti nesaprata, ar ko tā mamma slimo, un viena no meitenēm, protams, ne visas 7, viena tā arī nelikās mierā, viņa viņu atbalstīja, tā likās forši. Tagad nu mums tas nav jādara, to dara meitene.

...

I. Vai varat minēt kādus piemērus par grūtībām saistībā ar šo grupu vadīšanu?

L1. Nu man noteikti pirmo reizi, un kā izaicinājums bija meitene, kura grupas laikā palika stāvoklī, grupas darbību laikā.

I. 12. klase?

L1. Jā, un tad, kā mēs to zinājām, kā reaģēja meitenes. Nu kā tas viss notika, tas bija priekš manis ļoti interesanti, man nebija tāda pieredze bijusi. Un patiesībā kā tas beidzās, manuprāt, tas viss notika tā diezgan veselīgi, ļoti pieņemoši.

L2. Tiešām, tā kad no viņu puses nu nevienu brīdi neredzēju tādu kaut kādu skatienu vai nosodījumu.

L1. Vai smiešanos.

L2. Jā, tiešām ļoti pieņemoši, tā meitene tajā grupā jutās droši.

...

I. Ok, kuri temati bija izaicinošākie un smagākie šajā grupā?

L1. Jāpadomā. Manuprāt, pats grupas veidošanas sākums, ar visiem saliedēšanās uzdevumiem. Jo ļoti, ļoti gribējās, lai neturas draudzenes pie draudzenēm. Gribējās vairāk sapludināt. Tas. Nu pati tēma kā vardarbība man liekas arī. Jā, fiziska vardarbība, to viņas pieņem, ka tas tā ir, tas ir slikti, bet jā, tieši par to emocionālo.

I. Un kas bija visgrūtākais?

L1. Lai viņas saprot, kas notiek vispār starp jauniešiem. Nu ko viņi dara, ka tas ir neveselīgi, tās attiecības. Kā aiznest to ziņu līdz viņām. Tas man likās. Konflikta risināšana arī noteikti. Un jā, jo tur brīžiem takā kaut kur iesprūst. Ja tu stāsti tam jaunietim, ka sadarbības taktika ir vislabākā, ka vajag iet izrunāties, un tev pretī ir viena skolotāja, kurai....

I. Kura nekādu izrunāšanos nepieņem.

L1. Neko, viss, viņa nav vērsta uz sadarbību, un tad tas jaunietis tagad zina, kā vajadzētu darīt, un viņš ir gatavs iet, bet nav pie kā iet. Un tu māci tad nu. Vienkārši tad neej pie viņa. Nu takā tā teorija neiet kopā ar to praksi un tas bija tā arī interesanti.

Nākamais intervijas fragments ar citu grupas līderi uzskatāmi ilustrē grupas darba nozīmi, radot jauniešiem pieredzi rotaļīgā veidā, kā kaut kādi iepriekšēji pieņēmumi par cilvēku, maina izturēšanos pret viņu. Tas, protams, grupā tālāk tika pārrunāts dzimumu stereotipu kontekstā.

L3. Ņēmām par masku, nevis maskas, bet... kā saucās tā tēma. Mm, es atceros par to, ka tas bija par to, kā citi uztver un likt mainīt to savu uztveri. Nu ja, tur, piemēram, par stereotipiem tas bija. Tā viņiem bija vismīļākā tēma.

I. Par to, kā citi uztver tevi?

*L3. Mhm, piemēram, nu es viņiem, saliku, sarakstīju lapiņas. Un tur 'gudrītis', un tur tagad visiem viņiem ir uzlīmēta uz muguras lapiņa, es vienkārši random visiem uzlīmēju tās lapiņas nu tur, 'gudrītis', vai vēl nezina 'sliņķis', vai vēl kaut kādas tādas lapiņas bija uzlīmēts uz muguras. Viņi stāvēja ar muguru, mēs izlasījām, un pēc tam pret viņu izturējāmies tieši tā, viņam vajadzēja uzminēt, kas viņam tur ir, kas viņam pa lomu ir iedota. **Kā viņu apkārtējie ielikuši kādā rāmī**, tā viņiem šausmīgi patika.*

Nākamais fragments ilustrē, jauniešu vajadzību pēc spēles, kustības, saskarsmes. Kā caur spēli jaunieši sāk apzināties - kā būt kontaktā pašiem ar savām emocijām, kā tās paust apzināti. un vienlaikus – parāda jauniešu izmaiņas grupā.

L3. ...ka viņiem ļoti prasās fiziskas aktivitātes. Ļoti. Meitenēm arī. Varbūt viņām ne tik izaicinoši, bieži futbolu viņas negrib spēlēt, bet nu tāda izkustēšanās mazliet viņām prasās. Piemēram, tā upe viņiem ļoti patika. Ļoti visi bija sajūsmā - pa tām lapām staigāt. Pārvarēt šķēršļus, jo viņiem tur ir.

Tā saskarsme, ja viņi mācās, kā komunicēt arī ar puisiem. Tajā visā viņiem patika tās lomu spēles. Ā, viņiem bija par to emocionālo dūņas, kaujā bija tur lomu spēles. Viņiem vajadzēja tās emocijas. Es pastāstīju tur situāciju, kā tur būtu, atbrauc meitenes uz jūsu ciematu ciemos. Nezin, kur iet, viņiem jāpastāsta pa telefonu, kā atrast jūs, un jums katram ir savas emocijas. Vienam tāda, vienam šitāda. Nu tad viņam tur riktīgi ņēmās. Spēlēja riktīgi. Viņi izņēmas riktīgi tajās emocijās. Priecājās, ka viņi var iemācīties atpazīt sevī tās emocijas un viņas izpaust.

Viņi pilnīgi izmainās. Viņi reāli, var redzēt, atdzīvojas. Ka viņi var izrādīt savas dusmas.. Viņa sāka izpausties, nu tas viņus ar tā atbrīvoja.

I. Tavuprāt, kādi ir būtiskākie rezultāti ko tu novēroji pusgada laikā, ja domā par dalībniekiem pašiem.

L3. Es redzēju, ka viņi sadraudzējas. Viņi uzdod viens otram jautājumus. Viņi uzdod sev jautājumus. Tas ir daudz! Sāka vērot. Nevis tikai tā akli klausīties, sāka jau domāt līdzī. Tas ir tas lielākais ieguvums. Jebkur, kur tu nonāksi, viņi sāks domāt.

Nākamie intervijas fragmenti atspoguļo rezultātus kādā netipiskā grupā, kura norisinājās skolas vidē, skolas formātā – 40 minūtes, jo citu iespēju konkrētā situācijā, grupas vadītājam sadarbībā ar skolu, nebija.

*L4. Puiši, pat neskatoties uz to, ka puse grupas janvārī pabeidza [nodarbības], tā bija tomēr viena klase. Ja es ņemu tos pušus kopā - 13. Nākamā gadā brīvprātīgi turpināja 5 puši un meitenes no tās klases. Bija pasūtījums no klases audzinātājas - **viņi nav kā grupa, viņi nav kā klase, katrs par sevi.** Viņai ir grūti viņus kaut kur vest, motivēt uz kaut ko. Viņi negrib nekur piedalīties kopā, negrib uzstāties.*

Ko es redzēju izlaidumā, bija saliedēta grupa, ļoti skaista klase. Arī tie puši, kas beidza dalību grupā pēc pirmā pusgada un neturpināja, viņi visi bija super. Viņi izauga.

I. Izauga cilvēcīgi, kā cilvēki?

L4. Jā, es domāju. Jo no sākuma es redzēju tādus, kas sēdēja telefonos, viņiem neko nevajag. Protams, ne tikai mana tur dalība. Tur ir vecāki, tur ir audzinātāji, 8. klašu audzinātāja ļoti laba. Bet kaut kas viņos palika. Arī tie, kas negribēja īpaši nodarbībās piedalīties. Nezinu, kāpēc man ir tāda asociācija, bet tad kad tu redzi 7 gadīgo ar izkritušiem zobīņiem priekšā, viņš tāds smieklīgs izskatās. Kad tas zobīņš izaug, viņš pavisam citādāk, viņš ir skolnieks. Un te es arī redzēju tādus pieaugušus.

Šis intervijas fragments ir ļoti nozīmīgs ar to, ka ilustrē - neformālā izglītība nav veicama tikai pēc precīziem priekšrakstiem, ar precīzi definētu vēlamu gala rezultātu

un izpildi. Tāpēc tā ir neformālā izglītība. Preventīvu programmu mērķis neformālās izglītības kontekstā ir:

- Sniegt programmu vai grupu vadītājiem instrumentus, zināšanas un prasmes efektīvai programmu ieviešanai; vienlaikus šīs zināšanas un prasmes nevajag salīdzināt ar kādu palīdzīgo profesiju zināšanām – mediķi, psihologi, sociālie, darbinieki, psihoterapeiti. Neformālo programmu līderi var ļoti efektīvi būt arī vienaudži. Līderi aug un attīstītas kopā ar grupu dalībniekiem.
- Atbalstīt programmu ieviesējus (līderus) tur, kur viņi saskaras ar grūtībām un šķēršļiem. Šī projekta ietvaros daži jauniešu grupu līderi brīvāk jutās vienās tēmās, citi citās. Jauniešu grupu un citu neformālo izglītības vai atbalsta programmu galvenais mērķis - būt pēc iespējas pieejamākām un plašāk izplatītām. Grupu dalībnieku gūtā pieredze grupās ietekmē jauniešu dzīvi pozitīvā, bagātinošā un atbalstošā veidā. Tā ir dzīva attiecību pieredze bez vardarbības tajās un bez aizskarošas attieksmes. Pretēji, šāda grupu pieredze ļauj piedzīvot pieņemšanu, nezināšanu, smieklus, diskusiju, pretējus viedokļus, pat dusmas un konfliktu, un izlīgšanu, kā arī savas un citu robežas un noteikumus.
- Radīt pozitīvas pieredzes programmu, šajā gadījumā, meiteņu un zēnu grupu dalībniekiem. Kā zināms, katra pieredze nostiprina vecos vai rada jaunus neironu savienojumus smadzenēs. Atgriežoties no grupas savā ierastā vidē, iespējams, jaunieši var kaut kādā mērā piemērot iepriekšējos efektīvi funkcionējošos uzvedības modeļus (piemēram, smieties līdz par citiem, tad neviens nespēsies par mani), tomēr jaunie neironu savienojumi nekur nepazūd. Rodoties atbilstošam kontekstam, vai līdzīgi domājošu vai līdzīgu pieredzi guvušu jauniešu klātbūtnē, jaunapgūtā pieredze tiks piemērota un izmēģināta, pakāpeniski nostiprinoties.

Secinājumi

Galvenās atziņas no jauniešu intervijām

1. Apstiprinās projekta ietvarā veiktā kvantitatīvā pētījumā gūtie rezultāti, ka personīgi svarīgas tēmas, kas saistītas ar attiecībām, pārdzīvojumiem, romantiku un seksualitāti, jaunieši apspriež tieši savu vienaudžu vidū, visbiežāk ar saviem draugiem
2. Skolā un klasē galvenās rūpes ikdienā ir mācības, pārbaudījumi, skolotāju prasības. Tādiem jautājumiem kā – kā es jūtos, kas es esmu, kā es vēlos, lai izturas pret mani un kā es iztuos pret citiem, uzmanība netiek pievērsta. Tam neatliek laika
3. Grupu darba rezultātā jaunieši atbrīvojas tādā nozīmē, ka kļūst autentiskāki, spontānāki un sāk vairāk pastāvēt uz savām tiesībām, kas izraisa blakus efektu – iespējami pastiprināti konflikti ar ‘sistēmu’, t.i., skolu un skolotāju prasībām. Bet tikai tādos gadījumos, kuros nepastāv cieņpilna attieksme no skolotāju puses. Tiesa, jaunieši vispirms pamana attieksmi pret sevi, un tika pēc tam ‘savu’ attieksmi pret citiem, tai skaitā, skolotājiem.
4. Jaunieši grupas redz kā vietu, kur runāt par ‘interesantajām tēmām, par kurām citur nekur nerunā’, kur iegūt jaunus draugus, kur labi un interesanti pavadīt laiku.
5. Grupas kalpo kā laikā reāls atbalsts un aizsardzība - vienu no intervētajām grupas dalībniecēm dalība grupā ir iedrošinājusi neturpināt tikties ar par sevi vecāku vīrieti, kurš ir izrādījis īpašu uzmanību tiktāl, ka viņa nobloķējusi viņa kontaktus. Savukārt cita meiteņu grupa ir piedzīvojusi - kā atbalstīt un pieņemt 12. klases meitenes grūtniecību un mīlestību.
6. Intervētie jaunieši padziļināti un niansēti spēj uztvert un runāt par dzimumu lomām un dzimti, atšķirt sabiedrības gaidas no savām vēlmēm un vajadzībām.
7. Jaunieši sāk izvērtēt viedokļu dažādību iespēju. Kā arī atpazīt savas emocijas. Spēj vairāk ‘konteinerēt’, t.i., sevī atpazīt emocijas un tūlītēji tās neizreaģēt, kā arī paust emocijas, neaizvainojot citus grupu dalībniekus.
8. Jaunieši pieredz vietu un telpu pārrunāt apkārt sastopamo ‘nevainīgo vardarbību’ – jokus, kā arī atkarības un izsargāšanās jautājumus.

9. Neskatoties uz to, ka grupu dalībnieki ārpus grupas var tik ātri nepiemērot pieredzētos jaunus uzvedības un attieksmes modeļus, viņi tik un tā ir guvuši jaunu pieredzi, kas labvēlīgās situācijās plauks un attīstīsies.

Galvenās atziņas no grupu līderu intervijām

1. Grupu darba rezultātā jaunieši atveras, sāk uzticēties, dalīties, sadarboties. No sākotnēji grupās klusiem, pareizu uzvedību demonstrējošiem, viņi kļūst spontāni, varbūt kādā brīdī nevaldāmi, kas transformējas uz spontanitāti ar robežām.
2. Ne visas grupas izdodas. Grupās, kuru dalībā valda brīvprātības princips bija kopumā sekmīgākas par grupām, kurās dalība bija piespiedu.
3. Intervijas ar jauniešu grupu līderiem ļauj izdarīt secinājumu, ka sekmīgam ilgtermiņa darbam, grupu vadītājiem būtu vajadzīgas supervīzijas, t.i., tikšanās ar pieredzējušu grupu līderi reizi mēnesī vai divos. Supervīziju mērķis būtu atbalstīt tos jauniešu grupu līderus, kuri piedzīvo kādas neveiksme, stiprināt viņu pašvērtību un ticību sev, attīstīt grupu vadības kompetences. Divas no intervētajām grupu līderēm kādā brīdī jūta, ka neizdodas, ka varbūt neturpināt darbu ar grupu. Šo atbalsta lomu līderiem projektā ir veiksmīgi pildījusi projekta vadītāja Latvijā.
4. Papildus iekļaujama tēma metodikā būtu “Mērķi”. Divas no četrām intervētajām jauniešu grupu līderēm par to izteicās.
5. Metodikas praktiskie uzdevumi kā, piemēram, “Upes šķērsošana”, ļoti palīdz saliedēties grupai, pat ja tā ir jauktā grupa. Ļoti svarīgi ir lomu spēļu uzdevumi, kā arī visi citi uzdevumi, kuros ir spēles elements un kustība. Tieši šie uzdevumi ļauj noturēt interesi par dalību grupā, vienlaikus atraisot jauniešus būt spontāniem un sākt reflektēt gan par sevi un citiem vienaudžiem.
6. Vislielāko jauniešu atraisītību un savstarpēju uzticēšanos veicināja kopīgi notikumi dabā – slēpošana, riteņu braukšana, vasaras nometne, kopīga došanās ekskursijā uz citu pilsētu. Pēc šādiem notikumiem arī diskusijām grupā cits dziļums.

Riski

1. Viena no jauniešu grupām noritēja skolas apstākļos, t.i., nodarbības notika nevis 120 minūtes, bet 40 minūtes. Pirmo pusgadu tikās zēnu grupa no vienas mācību klases. Grupa tika vadīta ‘klases stundas’ vietā, piedaloties 12 zēniem. Daļa no grupas zēniem nebija motivēti. Pēc 4 mēnešiem grupas līdere piedāvāja grupā pievienoties meitenēm no tās pašas klases, kuras bija ieinteresētas, un tiem puisiem, kuri nevēlējās, rada iespēju neturpināt dalību grupā. Meitenes pirms gada bija piedalījušās citā grupā, tās pašas līderes vadībā. Rezultātā izveidojās ļoti motivēta grupa.
2. Palielā aktuāls jautājums- kā jūtas un kas notiek ar tiem jauniešiem, kuri pamet grupu. Kā klājas viņu pašvērtībai un kas notiek ar viņu saskarsmes formu ar citiem vienaudžiem – vai tā nekļūst agresīvāka, vai neieņem lielāku maldus aizsardzības pozīciju. Tomēr kā jebkurā neformālā izglītībā – nav iespējams nodrošināt labu darbu un uzticēšanos bez brīvprātības principa.

Atsauksmes

Bahara G., Gritāne E., Jūnstoija J. (2011). Meiteņu un zēnu grupu metodes ietekme. Ālandu salu Miera institūts. Resursu centrs sievietēm "Marta".

Hanstrema M. (2011). Metodikas rokasgrāmata meiteņu un zēnu grupu vadītājiem. Izvērtējot uz stereotipiem balstītu dzimumu uztveri. Ālandu salu Miera institūts. Resursu centrs sievietēm "Marta".

Linde-Ozola, Z. (2019). Pārskats par programmām seksuālās vardarbības pret bērnu prevencijā Latvijā. Latvijas Universitāte. Centrs Dardedze.

Plaviņa E. (2020). Seksuāli aizskarošas attieksmes izplatība Latvijas skolās 13 līdz 16 gadus vecu jauniešu vidū. Centrs Marta.

Putniņa, A., Skrastiņa, A. (2018). Situation analysis of child maltreatment prevention in Latvia. Pasaules Veselības organizācija.

Becvar D S & Becvar R J (1988). Family Therapy. A Systemic Integration. Massachusetts.

Heise L, Ellsberg M and Gottmoeller M (2002). A global overview of gender-based violence. International Journal of Gynecology and Obstetrics.

Khoury-Kassabri M (2009). The relationship between staff maltreatment of students and bully-victim group membership. Child Abuse Neglect.

Mansour Z, Karam S. (2011). School-Related Gender Based Violence (SRGBV) in Lebanon.

Ochs M, Borcsa M & Schweitzer Jochen eds. (2020). Systemic Research in Individual, Couple, and Family Therapy and Counseling. Springer Nature Switzerland.

Milnes K et al. (2015) Sexual bullying in young people across five European countries Research report for the Addressing Sexual Bullying Across Europe (ASBAE) project.

Satir V. (2009). Your Many Faces. The First Step to Being Loved. USA.

Thurnherr J et al. (2008). Violent adolescents and their educational environment: a multilevel analysis. Behaviour Pediatric.

UNFPA (2010). Epidemic of Gender-based Violence in Eastern Europe and Central Asia. New York, United Nations Population Fund.

Worden M & Worden B D (1998). The Gender Dance in Couples Therapy. Brooks/Cole publishing company.

WHO (2006a). Global Estimates of Health Consequences due to Violence against Children. Background paper for the United Nations Study on Violence against Children. Geneva, World Health Organization.

WHO (2006b). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence, Geneva, World Health Organization.

WHO (2011). Evidence for gender responsive actions to prevent violence Young people's health as a whole-of-society response. Copenhagen, World Health Organization.

WHO (2019). Consultation in south-eastern Europe on WHO guidelines for the health sector response to child maltreatment. Meeting report. Budve, Montenegro.

Watts C, Zimmerman C. (2002). Violence against women: global scope and magnitude. The Lancet.

Pielikums nr. 1

Vadlīnijas strukturētajām intervijām ar grupu dalībniekiem individuāli vai mazajās grupās (līdz 5 jauniešiem)

1. Vispārīgie jautājumi

- 1.1. Vārds, vecums un klase.
- 1.2. Ģimene (vecāki/pieaugušie, māšas vai brāļi, citi ģimenei tuvu stāvošie).
- 1.3. Brīvais laiks (ārpusskolas nodarbības un aktivitātes ārpus meiteņu/zēnu grupas, brīvā laika aktivitātes, intereses).
- 1.4. Kā tu nolēmi pievienojies meiteņu/zēnu grupai? (Gaidas attiecībā uz iestāšanos grupā. Kā patika līdzšinējās grupas nodarbības?)
- 1.5. Vai tev patika būt meiteņu/zēnu grupā? (Ko Tu sagaidīji no grupas?)

2. Lomas

- 2.1. Ko nozīmē būt meitenei? Ko nozīmē būt zēnam.
- 2.2. Kāda ir sievišķīga izturēšanās; kāda ir vīrišķīga izturēšanās? (Vai meitenes var izturēties vīrišķīgi/zēni – sievišķīgi? Ja var, kāpēc viņi tā dara; ja ne, kāpēc?)
- 2.3. Vai meitenes un zēni ir atšķirīgi? (Kāda ir atšķirība? Vai ir svarīgi, ka zēni un meitenes uzvedas atšķirīgi? Ja jā, kāpēc?)
- 2.4. Ko cilvēki tavā apkārtnē sagaida no pusaudžiem, ko no meitenēm/zēniem? (Vai gaidas pret meitenēm ir citādākas nekā pret zēniem? Vai tu jūti, ka tās tiek vērstas pret tevi? Vai ir viegli dzīvot atbilstoši citu cilvēku gaidām? Vai tu uzvedies tā, kā no tevis sagaida?)
- 2.5. Kāpēc būt meitenei/zēnam ir vislabāk/vissliktāk (šo jautājumu gan zēniem, gan meitenēm)? (Vai ir kaut kas tāds, par ko var kļūt vai ko var darīt tikai zēns meitene? Kāpēc?)
- 2.6. Vai tavs ārējais izskats tev ir svarīgs? (Kā tu rūpējies par savu vizuālo tēlu? Kāpēc tu to dari? Kad tu to dari?)
- 2.7. Ko tu gribētu darīt nākotnē? (Vai tev ir kāda sapņu profesija? Kāpēc tev tā patīk? Vai tev šķiet, ka tu tajā strādāsi? Vai tas ir iespējams?)

3. Attiecības ārpus ģimenes

- 3.1. Kāds ir labs draugs? (Kādas īpašības tu vēlies redzēt draugā? Ko, tavuprāt, draugs sagaida no tevis?)
- 3.2. Kāds, tavuprāt, ir labs puisis/meitene romantiskās attiecībās? (Kādas īpašības tu vēlies redzēt savā puisī/meitenē? Ko, tavuprāt, tavs puisis/meitene sagaida no tevis?)

- 3.3. Vai ir kāds, kuram tu vari stāstīt pilnīgi visu? (Kas ir šis cilvēks? Kāpēc, tavuprāt, šim cilvēkam tu vari stāstīt visu? Ko tu šim cilvēkam stāsti tādu, ko nestāsti citiem?)
- 3.4. Vai tev ir kāds, ar ko parunāt par romantiskām attiecībām? (Ar ko tu runā? Par ko jūs runājat?)
- 3.5. Vai tavi draugi ir gan zēni, gan meitenes? (Vai draudzība ar zēniem ir citāda nekā draudzība ar meitenēm? Ja jā, kāpēc? Vai drauga dzimums ir svarīgs? Ja jā, kāpēc?)
- 3.6. Vai romantiskas attiecības ir svarīgas? (Kāpēc? Kāpēc ne? Kas raksturo labas romantiskas attiecības? Vai, esot attiecībās, tiek sagaidīta kāda konkrēta izturēšanās?)
- 3.7. Kas ir mīlēšanās? (Kā tu zini, ka esi mīlējis? Vai, būdams iemīlējis, tu uzvedies kādā konkrētā veidā?)

4. Uzmākšanās, aizskaršana un vardarbība

- 4.1. Vai tavā skolā pastāv vardarbība? (Kāda veida vardarbība? Vai esi to redzējis? Vai zēni un meitenes ir vienlīdz vardarbīgi? Ja ne, kāda ir atšķirība?)
- 4.2. Vai pastāv psiholoģiskais terors? (Kas, tavuprāt, ir psiholoģiskais terors? Kāpēc ir cilvēki, kas citus psiholoģiski terorizē? Kādi viņi ir? Kāpēc pret atsevišķiem cilvēkiem izvērš psiholoģisko teroru? Kādi viņi ir?)
- 4.3. Kas, tavuprāt, ir seksuāla uzmākšanās? (Vai tavā skolā pastāv seksuāla uzmākšanās? Vai skolā lietotajai žargonvalodai ir seksuāla nokrāsa (runāšana par kādu ar seksuālu pieskaņu, komentāru izteikšana par citu cilvēku augumu utt.)? Vai tā ir seksuāla uzmākšanās? Kas tev jādara, ja, tavuprāt, tev seksuāli uzmācas?)
- 4.4. Kas, tavuprāt, ir izvarošana? (Vai izvarošana ir kādas personas iebiedēšana, kā rezultātā tā seksuāli atdodas? Varbūt maksāšana par seksu?)
- 4.5. Vai ir kas tāds, ko indivīds var darīt, lai viņu neizvaro? (No kurām situācijām izvairīties? Kādu uzvedību neizrādīt?)
- 4.6. Vai tev apkārt esošie cilvēki runā par izvarošanu? Kādas ir šīs sarunas?

5. Sekss

- 5.1. (Kas ir seksualitāte? Kāda ir pastāvošā seksualitātes norma? Vai vīriešu un sieviešu seksualitāte atšķiras ‘dabiski’ (tikai bioloģisku aspektu dēļ)?)
- 5.2. Vai tev apkārt esošie cilvēki domā par seksu? (Klasē. Ar vecākiem. Ar draugiem. Par ko tiek runāts?)
- 5.3. Vai meitenes un zēni par seksu runā atšķirīgi? (Ja jā, par ko runā meitenes un par ko – zēni? Kāda ir atšķirība? Kāpēc pastāv atšķirības?)
- 5.4. Vai meitenes seksu uztver citādi nekā zēni? (Vai viņiem i dažādas vajadzības? Vai viņi sagaida ko atšķirīgu?)

- 5.5. Vai seksa esamība ir svarīga? (Kāpēc tā ir/nav svarīga? Kad tā ir svarīga? Vai sabiedrība sagaida seksu? Vai sekss un mīlestība ir saistīti? Vai zēni un meitenes to izprot dažādi?)
- 5.6. Kā var zināt, ka kāds tevi uzskata par pievilcīgu/grib seksu ar tevi? (Vai tas ir jāpasaka? Vai to izrāda ar ķermeņa valodu? Ko tādā gadījumā saka/dara?)
- 5.7. Kad var būt sekss? (Vai sekss var būt ar dažādiem partneriem? Ja ne, kāpēc?)
- 5.8. Vai seksu var pirkt? (Kāpēc ir cilvēki, kas par seksu maksā?)
- 5.9. Vai seksu var pārdot? (Kas, tavuprāt, ir seksa pārdošana? Vai tev šķiet, ka tavi draugi/vienaudži/klasesbiedri par seksa pirkšanu un pārdošanu domā līdzīgi?)

6. Grupa

- 6.1. Kuras tēmas no grupu nodarbībām ir visvairāk palikušas prātā?
- 6.2. Kuras nodarbības ir bijušas visinteresantākās? Ar ko tieši?
- 6.3. Kuri temati ir bijuši vissvarīgākie? Ar ko?
- 6.4. Kurus tematus bija grūti pārrunāt? Kas tajos bija smags?

7. Noslēgums

- 7.1. Vai ir vēl kaut kas, ko es nepavaicāju, bet Tu vēlētos pateikt, piebilst?
- 7.2. Kāpēc Tu ieteiktu citiem zēniem, meitenēm apmeklēt šādas grupas?

Pielikums nr. 2

Vadlīnijas strukturētajām intervijām ar grupu vadītājiem

1. Pamata informācija

- 1.1. Vārds un vecums.
- 1.2. Nodarbošanās ārpus grupu vadīšanas (darbs, mācības utt.).
- 1.3. Kāpēc tu gribēji kļūt par grupas vadītāju?
- 1.4. Vai tev ir iepriekšēja pieredze ar meiteņu/zēnu grupām?
- 1.5. Vai tev ir pieredze citu grupu vadīšanā?
- 1.6. Ko tu sagaidīji no grupām?

2. Grupas un grupas līdera konteksts

- 2.1. Kā tika izveidota Tevis vadītā grupa? Vai Tu iepriekš pazini grupu dalībniekus?
- 2.2. Kur un kādos laikos notika grupu tikšanās? Vai grupu dalībnieki iepriekš bija savstarpēji pazīstami?
- 2.3. Kā Tu iepriekš biji saistīta ar organizāciju, ar kuras starpniecību uzrunāji grupu dalībniekus?

3. Grupu tikšanās

- 3.1. Kā tu izlēmi, par ko jūs runāsiet/ko darīsiet katrā grupas nodarbībā?
- 3.2. Vai tu ierosināji jautājumus vai aktivitātes, kas, tavuprāt, bija nepieciešams? (Kas tās bija? Kāpēc tev šķita, ka par to ir jārunā/tas ir jādara? Vai jaunieši to labrāt pieņēma?)
- 3.3. Par kādiem tematiem dalībnieki interesējās visvairāk? (Tavuprāt, kāpēc?)
- 3.4. Kādas ir tavas attiecības ar dalībniekiem? (Vai ir novērojamas izmaiņas? Vai viņi uzdrošinās ar tevi runāt atklātāk?)

4. Metode

- 4.1. Kāds ir bijis līdzšinējais grupas process? Vai tev ir izdevies vadīt grupas darbu? Kā tu salīdzinātu grupas vadīšanu attiecībā pret savām gaidām šajā sakarā? (Vai kaut kas tevi pārsteidza? Ja jā, kas?)
- 4.2. **Kādi, tavuprāt, ir būtiskākie rezultāti, kas novēroti attiecībā uz dalībniekiem? (Vai viņi ir mainījuši domas kādā jautājumā? Vai grupas dinamika ir mainījusies? Vai ir mainījusies dalībnieku uzvedība? Vai vari minēt piemērus? Kā ir mainījušies grupu dalībnieku)**
- 4.3. Vai vari minēt interesantus piemērus par grūtībām saistībā ar grupu vadīšanu?
- 4.4. Vai arī tev tagad ir jaunas zināšanas kādā jomā? (Vai līdzšinējā pieredze ir bijusi pozitīva? Vai ir bijuša pārrunas par dzimumu līdztiesību, ar dzimumu saistīto vardarbību utt.?)
- 4.5. Vai jauniegūtās zināšanas ir izmantotas arī citur (darbā, ikdienā utt.)?